KÉZFOGÁSOK

JOSIP KLARSKI

NAPFÉNY A KÖNNYCSEPPBEN

Késő őszre járt már az idő, amikor apa abban az évben visszatért a távoli szállásokról, ahol egész nyáron át napszámban dolgozott. Utána egy időn át sietősen tett-vett a ház körül: előkészítette télre a tűzrevalót, megjavította a kerítést meg az ól tetejét, föltakarította az udvart, és szidott mindenkit maga körül. Amikor azután leesett az első hó, mintha csak eszébe jutott volna valami, megkérdezett:

— Hallod-e, jársz te iskolába?

— Járok — válaszoltam, csak nem tudtam, hogy szégyent vagy büszkeséget kell-e éreznem emiatt.

— Melyik osztályba?

— A másodikba.

— Osztán, tudsz-e olvasni?

— Tudok — válaszoltam. — Azt hiszem, tudok.

A beszélgetés ezzel véget ért.

Másnap este valahonnan a padlásról lehozott egy rakás régi megsárgult, poros papirost, az asztalra tette, és így szólt:

— Ehol e... Kezd az elejétől, és olvasd hangosan.

Valamiféle füzetes regény volt ez (több mint kétszáz kötegből állott), amely — ki tudja, mikor — folytatásokban jelent meg, s amelynek már nem volt sem eleje, sem vége. (Később megtudtam, hogy én voltam a harmadik a családban, aki hangosan felolvasta.)

Ettől fogva a hosszú téli esték a mi házunkban mindig egy formák voltak: fiatalabb testvéreim aludtak, anyám türelmesen foltozta megviselt ruhánkat, apám a kuckóban pipázott és köpködött a földes padlóra, én meg a kis petróleumlámpa mellett szótagoltam a szavakat és a mondatokat a grófkisasszonyok boldogtalan szerelmeiről, a nemes úrfik hősiességéről, a rablóvezérek találékonyságáról, a sötét erdőkről, a börtöncellákról, a bilincsvasak csörgéséről, a kés pengék alattomos villanásáról és a pisztolyok dörrenéséről, egyszó

val minden este elmerültem egy különös világban, amelynek semmi köze sem volt a mi kis falusi szobánkhoz.

Nagyon gyakran megtörtént, hogy az izgalmas kalandok egészen magukkal ragadták gyermeki fantáziámat, és észre sem vettem, hogy anyám és apám régen elaludtak. Ilyenkor késő éjszakáig olvastam. Lassan már az iskolai feladatokat is kezdtem elhanyagolni. A tanító azonban sehogyan sem értette meg, hogy ha már olyan jól olvasok, miért nem tudok a többi tantárgyból jóformán semmit. A sok olvasásnak csakhamar másfajta eredményei is lettek. Ha verekedésre került sor közöttünk, gyerekek között, gyakran éltem olyan kifejezésekkel, amilyeneket a grófok és bárók használtak párbajaik alkalmával, a rablók meg a csatározások során, mint például: »Elégedetten fogom szemlélni, miként alszik ki életed a talpam alatt!« Vagy pedig: »Térj ki utamból, ha nem óhajtasz e pillanatban a bosszú halálával halni meg!« »Nincs nyugta kardomnak, míg nem szeli át utálatos testedet!« És így tovább. Habár kisebb és fizikailag gyöngébb voltam csaknem minden osztálytársamnál, az ilyen mondatok révén majdnem az egész iskola rettegni kezdett tőlem.

Így múltak el fölöttünk a napok, vagy, jobban mondva, a hosszú téli esték és éjszakák. Amikor megérkeztek az első szép tavaszi napok, már a második száz, végtelenül elrongyolódott füzetnek is a vége felé jártam. Időközökben, képzeletemben, hol szegény márki voltam, aki megmenti a rablóktól a gazdag hercegnőt, hol rablóvezér, aki bosszút áll az ellopott lányért, hol meg legyőzhetetlen és bátor hadvezér... És, talán minden jól végződött volna, ha ebben maradok. A regény vége felé azonban bennem is fölvetődött a sorsdöntő kérdés, amelyre olyan goromba választ kaptam, hogy nemcsak a képzelet légvára tört darabjaira bennem, hanem egész életem a visszájára fordult.

»A fiatal grófkisasszony szobájának ablakában állt, és szomorúan szemlélte a csodálatos színekben pompázó naplementét« — írta a regényben. »Úgy érezte, melle egészen kitágul a vágytól, hogy a fiú minél előbb visszatérjen ölelésébe. Sápadt arcocskáján egy könnycsepp gördült végig, és leesett a kezére, amelyben a fiú levelét tartotta. E pillanatban a lemenő nap egy piros sugara áthatolt az ablakon, és, megvilágítva a könnycseppet, annak olyan külsőt kölcsönzött, mintha kincset érő drágakő lenne, amely most ezernyi fenséges színben tündökölt« — fejezte be jelenetét a szerző.

Hát igen, e pillanatban született meg bennem a kérdés: honnan, hogyan és mi módon szerzett tudomást minderről az, aki a látványt leírta? Napokig törtem a fejem ezen. És végül is eljutottam a legvalószínűbb válaszig: a regényíró az ágy alatt rejtőzködött, és onnan leste, mit csinál a grófnő. Hiszen másképpen semmiképp sem tudhatná, hogy sír, s hogy az ablakban áll a levéllel, és természetesen azt a napsugarat sem láthatná a könnycseppben a grófkisasszony kezén.

És, sajnos, ezúttal sem elégedtem meg csupán a válasszal: minderről meg is akartam győződni, hogy ha sikerül és helyesnek bizonyul a feltevés, magam is ilyen regényíró legyek.

Persze azon nyomban egy egész csomó nehézség merült föl. A mi kis falusi házaink egyáltalán nem hasonlítanak kastélyokra, fiatal grófkisasszonyokról pedig... hát, mit mondjak. De a képzelet mindent pótolhat.

Néhány nappal később, estefelé, amikor a szomszédék kimentek az udvarra, hogy megetessék a jószágot és a baromfit, észrevétlenül belopakodtam hozzájuk, és elbújtam az ágy alatt. Nekik ugyanis felnőtt lányuk volt, eladó sorban. Elképzeltem, hogy ő a grófkisasszony, aki a vőlegénye miatt szomorkodik, s bizonyosra vettem, hogy ő is sírva nézi majd a naplementét az ablakon át. Mozdulatlanul feküdtem a hideg földes padlón, és vártam. A lány helyett azonban egyszer csak a szomszédasszony lépett be a szobába. Észrevett, amikor a tojásos szakajtót az ágy alá tette. Felsikoltott, és kiszaladt a szobából. Akkor a szomszéd érkezett futva, és...

Miután úgy ellátták a bajomat, hogy alig tudtam lábra állni, hazavezettek.

— Itt ez a tolvaj, ez a kutyakölyke, ez a csirkefogó, ez a gazember! — Ezek voltak az egyedüli szavak, amiket ki tudtak mondani. — A szobában találtuk meg, az ágy alatt. És miért? Azért, mert meg akart lopni bennünket! Itt van, ilyen gyerekük van, és ilyenek maguk is, mindannyian!

Anyám, miután megértette, hogy mi történt, szinte dühbe gurult miattam. Fogta az udvar takarítására szolgáló nagysöprűt, és csépelni kezdte minden tagomat. Sírtam és sikítottam, mint malac az ólban. összegöngyölödtem, akárcsak a kukac a földben, hogy legalább a fejem mentsem az ütések elől. Akkor az apám is előkerült valahonnan, s miután megtudta, hogy mit tettem, s hogy miért ütött be a vész a szomszédékkal, elindult a széles derékszíjért, amely bent lógott a szobában az ajtón, s amivel a házi rendet szokta fenntartani. Amikor megláttam, hogy közeledik vele, fölugrottam, és bőgve kimenekültem a mezőre.

Közvetlenül naplemente előtt a szőlők között találtam magamat, egy gyümölcsfa alatt. A sok veréstől és sírástól fáradtan leültem a hideg földre, kezemmel körülfontam a lábam, állam a térdemre hajtottam. Könnyeimtől nemcsak az arcom és a kezem volt nedves, hanem még a ruhám is. Úgy éreztem, egész valóságomban egyetlen görcsös zokogássá váltam, amely ha elhal, lényem is teljes egészében megsemmisül. És ekkor, nedves és elhomályosult szememet a nap lemenő, nagy vörös korongja felé vetettem, éppen mielőtt eltűnt volna a látókör alatt.

A legszebb naplemente volt ez, amit valaha is láttam. Az egész égbolt egy hatalmas, üvegből készült vázára hasonlított, teli ezernyi színű, gyönyörű virággal. A felhők sötétkék színe árnyalatokban úszott át a pirosba és az aranysárgába. A csupasz erdő a távolban parázsló hamurakáshoz hasonlított, amely éppen kialvóban van. Egyszóval, szinte megigézett a csodálatos látvány, az ég és a föld képe, amely mintha csak azért tündökölt volna a színek tömkelegében, hogy feledtesse velem bajomat. És éppen amikor meg akartam töröl-

ni az orrom és a szemem, szinte elképedve vettem észre, hogy kezemen is hasonló szinek vibrálnak, s hogy milyen különösen verődnek vissza a ferde fénysugarak a könnycseppeken, amelyek még mindig hullottak a szememből. A kinyilatkoztatás pillanata volt ez; hirtelen abbahagytam a sírást, mert valami különös nyugalom szállt meg. Mérhetetlen hálát éreztem a természet, a nap iránt.

Eszembe jutott a jelenet a regényből. Az író tehát nem hazudott. Ez bátorsággal töltött el, és szinte győzedelmesen tértem haza.

Néhány nap után anyám megpróbálta kipuhatolni, hogy voltaképpen mit kerestem a szomszédék ágya alatt.

— Hát, hogy is mondjam csak — kezdtem akadozva —, azt akartam, hogy az ő Annusuk legyen a grófnő, én meg a regényíró, aki az ágy alól nézi a lány könnyeit...

Szavaim hallatán anyám előbb elsápadt, kimeresztette a szemét, majd kereszteket vetett magára, de amikor egy kicsit magához tért, ismét a már említett söprű után nyúlt...

Hallottam, hogy azon az éjszakán anyám és apám sokáig beszélgetett. Reggel pedig, az iskola helyett, elindultam apámmal azokra a távoli tanyákra, ahol nyáron át dolgozni szokott. Mielőtt útra keltünk, megkérdeztem, hogy járok-e majd ott is iskolába. Azt felelték:

— Nem való az neked. Eleget tanultál, és itt az ideje, hogy valami okosabb dologra add a fejed.

Csaknem két évvel később, amikor a karácsonyi ünnepek alkalmából egypár napra hazajöttem, megtudtam, hogy az a bizonyos szomszédsági perpatvar igazi háborúvá fajult. Odáig jutottak, hogy még egymás szárnyas jószágát is agyonverték, ha átkerültek a mezsgye másik oldalára. Egy ízben emiatt még a fejszék is előkerültek a fészer alól. Miközben erről értesültem, öcsém is beleavatkozott a beszélgetésbe, és fontoskodva így szólt:

— Csak itthon lettem volna akkor, majd én megmondtam volna a magamét: »Ha nem vagy gyáva, rántsd ki rozsdás kardodat, hogy lelkiismeret-furdalás nélkül juttassalak át a másvilágra!«

Mintha csak fejbe kólintottak volna. Eszembe jutott az a nagy halom poros papiros.

Nagy József fordítása